

Декларативен модел на релационна база от данни

Алдениз Рашидов

Declarative model on a relational database: In the present paper in detail are looking bases stages and sub stages from declarative level of design a relational database at the method DCLF. Method presents clearly and exactly sequence of problems and rules by building a logical method of processing and data. The original combination of stages and sub stages considerably simplifies the design of the relational database.

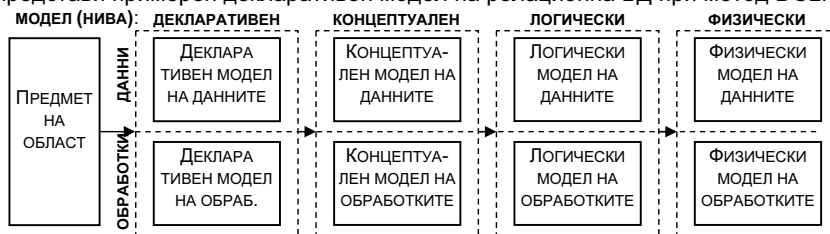
Key words: database, database design, declarative database design, relational database

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Проектирането на база от данни (БД) представлява създаване на формален модел на предметната област [6]. Това изисква добро опознаване на предметната област, средства за описание на тези познания по ясен и недвусмислен начин. Известни са няколко широко използвани методи [1-3] за описание на предметната област, които се различават по нивото и обхвата на описание - ORM, IDEF1X, IE, Merise.

DCLF (D_eclare, C_onceptual, L_ogical, P_hysical (E)) [4, 5] е метод за проектиране на релационна БД и има за цел да допълни и усъвършенства метода Merise. Както при Merise, при него са отделени данните и обработките, но преди концептуалното, логическото и физическото ниво е вмъкнато допълнително декларативно ниво (фиг. 1).

Цел на настоящият доклад е да опише подробно задачите при проектирането и да представи примерен декларативен модел на релационна БД при метод DCLF.

Фигура 1. Нива на проектиране на база от данни по метод DCLF

2. ДЕКЛАРАТИВНО НИВО НА ПРОЕКТИРАНЕ ПРИ МЕТОД DCLF

Необходимостта от ясно и точно структуриране на информацията за обектите, свойствата на обектите, бизнес правилата, както и от изготвяне на спецификация на обработките и речник на данните са предпоставка за включване на декларативно ниво на проектиране при метод DCLF. Това ниво се явява основно и критично при проектиране на релационна БД, тъй като неговото правилно и пълноценно изпълнение осигуряват качествено изпълнение на останалите нива на проектиране.

Декларативното ниво се състои в паралелно разработване на декларативен модел на обработките и декларативен модел на данните (фиг. 2).

2.1. Декларативен модел на обработките

» Списък и дефиниране на обработките:

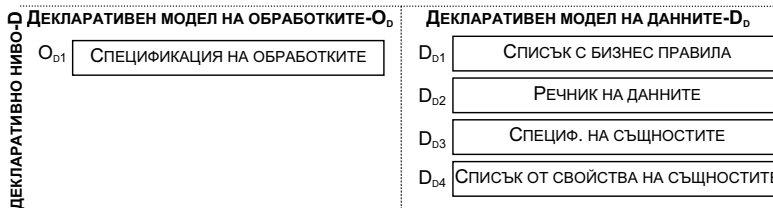
- Деклариране на всички обработки, които ще се извършват с БД;
- Деклариране на манипулациите – въвеждане и актуализиране в БД;
- Разпределяне на обработките и манипулациите;

2.2. Декларативен модел на данните

» Спецификация на бизнес правила на управленско, организационно и техническо ниво:

- Спецификация на всички управленски правила в организацията;
- Спецификация на организационните правила;
- Спецификация на правилата по отношение на техническите средства.

- » Съставяне на речник на данните:
  - Списък на имената на всички наименования (същности, свойства и др.) в предметната област.
- » Спецификация на същностите:
  - Деклариране и описание на всички класове същности в предметната област във вида: клас същност - описание.
- » Спецификация на свойствата на същностите:
  - Деклариране на свойствата на всеки един клас същности във формат: същност - списък от свойства.

Фигура 2. Основни етапи при проектиране на декларативен модел

Декларативното ниво се предшества от подготвителен етап, който включва обзор, изследване и анализиране на разработвания проект и включва:

- Събиране на информация за съществуващата система и анализиране;
- Събеседване с потенциалните потребители на системата;
- Събеседване с управленската структура на организацията;
- Отчитане на необходимостта от въвеждане на нова система;
- Разучаване на работните потоци в организацията;
- Събиране на отчети, справки и форми.

3. ПРИМЕРНО ПРОЕКТИРАНЕ НА ДЕКЛАРАТИВЕН МОДЕЛ ПРИ DCLF

При проектиране на БД на система за автоматизиране на процесите на наблюдение и регулиране на температурата в отделните помещения на Университет се разрешават следните задачи при декларативният модел и предхождащият го подготвителен етап:

3.1 Обзор, изследване и анализиране

- » *Събиране на информация за съществуващата система и анализиране:*
  - Настоящата система за отчитане на температурата (t°) има за цел да следи за необходимата отоплителна t° в отделните помещения на Университет;
  - Настоящата система не отговаря на съвременните изисквания и технологии. Отчитането на t° във всяка едно помещение се извършва всеки ден (еднократно) без използване на съвременните технологии. Това отнема значително време и в повечето случаи не е достатъчно.

Отчитането се протоколира в протоколна книга в разграфена таблица. Структурата на таблицата и данните могат да се използват при проектиране.

- » *Събеседване с потенциалните потребители на системата:*
  - Отчитането на t° в помещенията на университета отнема значително време на всеки член от персонала. Повечето измервателни уреди се намират в помещението, които са зали за провеждане на обучение. Това възпрепятства отчета. Протоколирането на измерванията и тяхната обработка се извършва без използване на компютър и така се губи допълнително време. Внедряването на една автоматизирана система (АС), която автоматично отчита и записва стойностите в БД, значително ще облекчи генерирането на отделни справки и отчети по различни критерии.
  - Университетът има нужда от една АС, която да им осигурява t° на работното помещение в зависимост от техните предпочитания.

- » *Събеседване с управленската структура на организацията:*

- Управленският състав отпуска средства за осигуряване на компоненти, които да отчитат електронно t° от всеки отоплителен уред;
- Управленският състав отпуска средства за осигуряване на компоненти за автоматично регулиране на мощността, отделно на всеки отоплителен уред;
- Управленският състав на университетът има нужда от АС, която да осигури:
  - Оптимално използване на отоплителните уреди;
  - Придържане към изискванията за t° на работното помещение според нормативните документи в кодекса на труда;
  - Динамично наблюдение на отоплителните уреди в помещенията;
  - Автоматично и автоматизирано регулиране на мощността на отоплителните уреди в определен диапазон;
  - Генериране на месечни и годишни отчети за изразходваната мощност от помещение, сграда и университет.
- » *Отчитане на необходимостта от въвеждане на нова система:*
  - Настоящата система за отчитане на t° в отделните помещения не отговаря на съвременните изисквания и технологии;
  - Отчитането на t° във всяко едно помещение отнема значително време и в повечето случаи не е достатъчно;
  - Регулирането на t° се извършва механично от специализирания персонал при констатиране на стойности извън допустимите;
  - Отоплението на помещение, което не се помещава през деня или определен период от време увеличава разходите за отопление;
  - Бъдещата система трябва да осигури възможност за динамично отчитане и автоматично регулиране на отоплителните уреди в работните помещения, съобразно нормативните изисквания в кодекса на труда. Отоплението трябва да се извършва само в помещенията, които имат нужда от това, извършва се определена дейност и не са изключени от оператор на системата.
- » *Разучаване на работните потоци в организацията:*
  - Специализиран екип отчита ежедневно t° в помещенията на сградите в университета и ги протоколира в "протоколна книга на сградата". Тя съдържа разграфена таблица за ръчно вписване на t° на помещенията и записи с данни за номер на помещението, отчетена средна t° , дата или период на извършеното отчитане, подпис на служителя отшел стойността. След завършване на всяко дневно отчитане се извършва изчисляване на средната t° на сградата, получена като средно аритметична стойност от всички измервания.
  - След всяко отчетено измерване през деня, което е извън указаните норми по кодекс на труда или при сигнал на работещите в помещението, служителят предприема механично регулиране на мощността на отоплителните уреди;
  - Предвид разписанието на учебните занятия, дейностите в помещенията, служителят предприема изключване или включване на мощностите за отопление;
  - Изчислените осреднени температурни стойности на сградите се вписват от ръководител на екипа в отделна "протоколна книга на университета". Тя съдържа разграфена таблица за ръчно вписване на средната t° на всяка сграда на университета и записи с данни за номер на сградата, отчетената средна t° , дата или период на измерването.
  - В края на всеки месец ръководният състав получава отчети за средната t° на всяка сграда и изразходваните мощности по сгради и дава указания на специализирания екип за увеличаване или намаляване на мощностите в отделни сгради и техни помещения.
- » *Събиране на отчети, справки и форми, използвани в процеса на работа:*
  - Ежедневен отчет за средната t° на всяка сграда;
  - Ежедневен отчет за t° на всяко помещение в отделна сграда;
  - Ежемесечен и ежегоден отчет за средната t° на всяка сграда.

3.2 Декларативен модел на проектиране

- » Декларативен модел на обработките:
  - Списък и дефиниране на обработките.
- » Декларативен модел на данните:
  - Спецификация на бизнес правила:
    - Управленският състав предприема ежемесечно решения за регулиране на мощностите съобразно нормативни изисквания по кодекс на труда;
    - Управленският състав приема решения за начина и периода на включване и изключване на отоплителните мощности в отделните помещения;
    - Специализираният екип предприема ежедневно регулиране на мощностите за отопление в помещенията съобразно нормативните изисквания;
    - Специализираният екип предприема изключване и включване на отоплителните уреди в помещенията съобразно указания начин от управленският състав;
    - Всеки отоплителен уред е снабден с измервателен механизъм за отчитане на t° и има възможност за безжично изпращане на резултат към приемник свързан с компютър. Същевременно той има възможност за безжично приемане на команди за регулиране на мощността на отоплителния уред;
    - Всяко помещение има зададен диапазон на поддържаната t° .
  - Съставяне на речник на данните:
    - Име на сградата, номер на сградата, име на помещението, код на помещението, сграда на помещението, универсален код на устройство за измерване и регулиране, помещение на устройство, пореден номер на устройство в помещение, състояние при измерване от устройство, период на отчитане от отделно устройство, дата на измерване от отделно устройство, измерена стойност от отделно устройство, максимално допустима t° в помещение, минимално допустима t° в помещение, период на поддържане на допустима t° , подадена стойност към отделно устройство за задаване на нивото на мощността на отоплителния уред, име на потребител на системата, потребителско име и парола за вход в системата.
  - Спецификация на същностите:
    - *Сгради* – описва сградите;
    - *Помещения* – описва отделните помещения;
    - *Устройства* – описва специализираните устройства в помещенията;
    - *Потребители* – описва потребителите на системата;
    - *Температури* – описва допустимите температурни интервали на отделните помещения и възможността за регулиране на t° в тях от операторите;
    - *Разпределение* – описва времевия интервал (период) за поддържане на допустимата t° на отделните помещения;
    - *Измервания* – описва измерените стойности от устройствата;
    - *Регулиране* – описва подадените команди за регулиране на мощността на отоплителния уред в отделно помещение.
  - Спецификация на свойствата на същностите:
    - *Сгради*: име на сграда; код на сграда (IDs);
    - *Помещения*: име на помещение; номер (IDp); код на сграда (IDs);
    - *Устройства*: код на устройство (IDu); номер на помещение (IDp); пореден номер в помещението (номер); работно състояние на устройството (статус-у);
    - *Потребители*: име на потребител (име); потребителско име за вход в системата (п.име); потребителска парола за вход в системата (парола);
    - *Температури*: номер на помещение (IDp); максимална допустима t° в помещение (MaxT); минимална допустима t° в помещение (MinT); възможност на регулиране на t° в помещение (регул);
    - *Разпределение*: номер на помещение (IDp); начална дата (н.дата); крайна дата (к.дата); 1-ви ден от седмица (Д-1); 2-ри ден от седмица (Д-2); 3-ти ден от сед-

мица (Д-3); 4-ти ден от седмица (Д-4); 5-ти ден от седмица (Д-5); 6-ти ден от седмица (Д-6); 7-ми ден от седмица (Д-7); начален дневен час (н.час); краен час (к.час);

– *Измервания*: код на устройство (IDu); дата на измерване (дата-и); измерена стойност от устройство (стойност); състояние след измерването (статус-и);

– *Регулиране*: код на устройство (IDu); дата на подаване на команда (дата-р); желана степен за регулиране на мощността на отоплителния уред (степен); състояние след подаване на командата (статус-р).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Декларативното ниво при проектиране на БД включва проектиране на декларативен модел. При него се разрешават задачи свързани с деклариране на обектите, свойствата на обектите, бизнес правилата, изготвяне на спецификация на обработките и речник на данните. Необходимостта от ясно и точно систематизирано описание на тези задачи е предпоставка за включване на декларативното ниво на проектиране при метод DCLF. То се явява основно и критично при проектиране на БД, тъй като неговото правилно и пълноценно изпълнение осигуряват качествено изпълнение на останалите нива при проектиране.

В настоящата работа е извършено подробно систематизирано описание на задачите необходими за разрешаване при декларативното ниво на проектиране на релационна база от данни при метод DCLF. Представено е примерно проектиране на декларативен модел на БД на система за автоматизиране на процесите на наблюдение и регулиране на температурата в помещенията на Университет.

Характерните особености при проектиране на декларативен модел на БД са:

» Отделяне на данните и обработките. Това осигурява възможност за реализиране на по-завършен и качествен проект на БД, съответно и на информационната система, която ще използва тази БД.

» Ясно и точно систематизирано описание на задачите за разрешаване;

» Значително облекчаване на процеса на проектиране, посредством подбраната комбинация от задачи и подзадачи.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Database design, Shishedjiev (In Bulgarian), FMI, available on Web site: <<http://fman.tu-sofia.bg/download/BAZIDANNI/Development.ppt>>.

[2] Database design, *Electronic book* (In Russian), 2004, available on Web site: <<http://www.bsu.edu.ru:8801/projects/inf/access/access04.htm>>.

[3] Digo, M.: Design and application databases (In Russian), M., f. and statistic, 1995.

[4] Rashidov, A. Database in industrial systems (In Bulgarian), *University publisher "V. Aprilov"*, Gabrovo, 2007.

[5] Rashidov, A. A Method DCLF for Design of a Relational Database (In Bulgarian), *Proc. of the international scientific conference UNITECH*, 2007, Gabrovo, Bulgaria.

[6] Relational database design (In Russian), Karpov I.P., 2007, available on Web site: <<http://rema.44.ru/resurs/study/dbprj/dbprj.html>>.

За контакти:

Гл. ас. д-р Алдениз Енверов Рашидов, Катедра "Автоматика, информационна и управляваща техника", ТУ - Габрово, Тел.: 066 827276, E-mail: aldeniz@tugab.bg.

Докладът е рецензиран.